

Євген Мірошніченко

«ІЛЮЗІОНІСТ»

Фільм «Ілюзіоніст» Йоса Стелінга безпосередньо стосується сказаного. Протягом години і двадцяти хвилин на екрані розвивається цілком реалістичний психологічний сюжет. Без складних технічних трюків, ефектних шокуючих сцен, психоделічних прийомів. Нема багатозначних повторів — лейтмотиву кінофільму, що натякав би глядачеві, про що йдеться, його увага фіксується лише на тому, що на екрані постійно щось відбувається. Наведу фрагмент, який, на мій погляд, не стільки служить розвитку сюжету, скільки може бути ілюстрацією того, як повернути увагу глядача до екрану. Людина кидає на дорогу бананову шкірку і чує неймовірний гуркіт (надзвичайно поширений в кіно мотив), ми бачимо катафалк, що вривався у стовп. З катафалка спокійно виходять люди і виносять труну, ідуть в напрямку до людини, що кинула шкірку, тут ми бачимо, що не шкірка була причиною аварії: вона лежить незім'ята на шляху. Люди, які несуть труну, дивляться пред собою, й один із них ось-ось на неї наступить, але він ставить ногу поруч із нею. Більше шкірку не показують, але глядач вже відчуває, що вона лежить десь там, під ногами, і хвилини три чекає, чи не наступить хтось нарешті на неї. Отже: рушницю повісили, а вона не вистрелила. Але щось на екрані за цей час відбулося, а саме...

Коли у мене запитують, про що цей фільм, я не знаю що відповісти. Раніше відповідав, що про окуляри... Але це не зовсім так. Насправді — фільм про людей, в основному про сім'ю з п'яти осіб. А також про інших людей, явища і речі (окуляри, гроші, любовотомія, мухи, посмішки, автобус...), деякі з них можна вважати персонажами фільму нарівні з людьми.

Речі, навіть незначні, нерідко стають кінематографічними персонажами. Саме це відбулося в фільмі Бонюеля «Вірідіана» зі скакалкою. Нагадаю: на початку фільму дівчинка стрибає на скакалці й каже дядькові Вірідіани, що у скакалки дуже зручні ручки. Ми щось дізналися про цю скакалку, вона стала персонажем фільму. Хвилин через сорок фільму дядько повісився, з його шиї звисала зручна ручка скакалки. Дядько пішов з фільму, а скакалка з'явилася ще раз, разом зі спогадами про нього. Або — на більш

У кіно багато імен. Одне з них — Великий Німий — привід нагадати, що це мистецтво було великим ще до того, як навчилося говорити. Тоді, на світанку кінематографа, ця німота сприймалася як щось, що треба подолати (наприклад, за допомогою титрів і таперів). Але німий не став би великим, якби він з самого початку не розвивав свій унікальний потенціал невербального впливу, свою здатність показувати не тільки об'єкти, але й дію. Показувати не зовсім так, як це відбувається в житті і навіть в театрі; довільно комбінувати обставини часу і простору, фантазію та документ. Але знову-таки, не зовсім так, як в літературі (образ не вибудовується зі слів кожним читачем наново, глядач стає майже учасником дії. Якщо не учасником, то свідком).

високому і водночас прозорому рівні — шахи у фільмі Бергмана «Сьома печать» перетворюються на образ життя, настільки ж значущий, наскільки і образ смерті, втілений в чорній людині.

Деякі мовчазні речі з фільму «Ілюзіоніст» набувають сенсу завдяки вже міцно утвердженим в кінематографі психоаналітичним асоціаціями (ніж, яблуко), інші поступово набувають значення протягом фільму. Окуляри, наприклад. Три персонажі фільму носять окуляри і без них майже нічого не бачать. З окулярами регулярно щось трапляється: хтось лишається без окулярів, зостається лише одна пара на двох і т.ін. Врешті-решт помічаєш, що персонажі з окулярами інакше бачать світ, а ті, що без окулярів, — взагалі на світі нічого не бачать... Мені згадується Гессе, який звернув увагу на те, що західній людині майже невідома стійка форма просвітлення, така, як на Сході. Західному містикові відомі одкровення — більш чи менш тривалі проникнення в суть речей, котрі потім ідуть геть, залишаючи лише згадку. Зовсім як окуляри, котрі так легко втратити за певних обставин.

Один мій знайомий терпляче подивився фільм до кінця і сказав: «Так, дуже добрий фільм, але я не розумію двох речей: хто тут ілюзіоніст і про що цей фільм». Звичайно, ілюзіоністи, тобто фокусники, і справді з'являються у фільмі. Але мені подобається асоціювати назву цієї кінострічки з одним із імен кінематографа — ілюзіон. Тоді ілюзіоністом стає режисер, автор сюжету або навіть уся творча група, що працювала над стрічкою. У фільмі знялися чудові актори (Фрік Де Йонге, Джим ван Дер Вуд та ін.), котрі спромоглися, не втрачаючи природності рухів та міміки, розповісти без слів речі, що не кожному вдалося б передати і словами.

Цей фільм ще раз нагадав мені, що кіно може звертатися до своєї аудиторії, минаючи (а не долаючи) мовні бар'єри, як музика, живопис, фотографія.

Наприкінці хотів би процитувати вислів американської жінки-фотографа Анжели Фрост: «Мій дар — це просто пара очей. На моє щастя, існує фотокамера, котра дозволяє мені поділитися цим даром з людьми».